

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM PRÓBA-ÉRETTSÉGI

2019. március 20.

JAVÍTÁSI - ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

KIZÁRÓLAG BELSŐ HASZNÁLATRA!

SZÖVEGÉRTÉS

1. A mindennapi életben előfordul, ha például nem értünk a másik nyelvén, *kézzel-lábbal mutogatjuk* el a beszédpartnernek közönlivalónkat. Mi a különbség a *'kézzel-lábbal mutogat'* és a jelnyelven beszél (jelen) kifejezés között? Az olvasott szöveg alapján nevezzen meg két eltérést!

Lehetséges válaszok:

- a jelzett helyzetben a beszélőnek és a beszédpartnerének / a befogadónak nincs közös nyelve
- a kézzel-lábbal mutogatás az adott beszédhelyzettől és témától függő (egyéni) rögtönzés
- a kézzel-lábbal mutogatáskor a 'beszélő' minden lehető eszközzel, pl. feltűnően széles, szembetűnő / élénk kézmozdulatokkal és egyéb jelekkel próbálja kifejezni / megértetni magát
- a jelelő és a jelelés befogadója közös nyelvet 'beszél'
- a jelelés tanult és egyezményes jeleket alkalmaz

Adható 2, 1, 0 pont. Egy helyálló közlés **1 pont.**

2. A jelnyelv természetes nyelv.

Adja meg a szöveg központi gondolatát megfogalmazó alábbi tételmondat indoklásait (a), és az állítás következményeit (b-c) a szöveg alapján! Fogalmazzon úgy, hogy a kiegészítései értelmes mondattá álljanak össze! Figyeljen a megadott kötőszavakra és a szempontokra! (1, 2, 4)

Tételmondat: Az elsődleges jelnyelvek a természetes nyelvek közé tartoznak,

MERT

a) három indok, amely a jelnyelv nyelvészeti jellemzőiből fakad:

- a jelnyelvek autonóm rendszerek
- a komplexitás ugyanolyan fokát mutatják / komplex nyelvtani rendszerrel rendelkeznek
- ugyanolyan kifejező és megismerő funkciókat látnak el, mint a hangzó nyelvek
- összetett és teljes grammatikájú rendszerek
- a természetes nyelvekhez hasonló részrendszerek különíthetők el

A főlisortak közül a helyesen, pontosan megadott **indokokért 1-1 pont adható.**

Adható **3, 2, 1, 0 pont.**

EZÉRT

b) egy jogszabályi jellegű következmény:

- bizonyos országokban az alkotmány vagy törvények ismerik el a jelnyelvet
- bizonyos országokban az esélyegyenlőségi törvény ad jogi keretet a jelnyelv használatához

A főlisortak közül **egy helyesen megadott elemre adható 1 pont**

Adható **1, 0 pont.**

ÉS

c) egy oktatási környezetre jellemző következmény:

- az oktatás nyelveként használható a jelnyelv
- idegen nyelvként oktatják a jelnyelvet

A főlisortak közül **egy helyesen megadott elemre adható 1 pont**

Adható **1, 0 pont.**

Amennyiben a)-b)-c) **válaszban megadott elemek helyesek, de nem alkotnak összefüggő mondatot, a c) pontra nem adható pont.**

Lehetséges megoldás:

Az *elsődleges jelnyelvek a természetes nyelvek közé tartoznak*, **MERT** a jelnyelvek autonóm rendszerek / komplex nyelvtani rendszerrel rendelkeznek / ugyanolyan kifejező és megismerő funkciókat látnak el, mint a hangzó nyelvek / összetett és teljes grammatikájú rendszerek/ a természetes nyelvekhez hasonló részrendszerek különíthetők el, **EZÉRT** bizonyos országokban az alkotmány vagy törvények ismerik el a jelnyelvet / bizonyos országokban az esélyegyenlőségi törvény ad jogi keretet a jelnyelv használatához, **ÉS** az oktatás nyelveként használható a jelnyelv / idegen nyelvként oktatják a jelnyelvet.

3. Igaz vagy hamis?

Döntse el az alábbi állításokról, hogy igazak vagy hamisak-e! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I=igaz, H=hamis) (3, 4, 5)

a) A pantomim főként gesztusok segítségével kódolja mondanivalóját.	I
b) A siketek jelnyelvének sokféle változata van, ezért a nyelvtani kategóriák kifejező nem minden siket jelnyelvben szabályszerű.	H
c) Saussure szerint az emberi természetnek nem része a beszélt nyelv.	I
d) A siketekkel és a jelnyelvekkel kapcsolatos tévhitek kialakulásának hátterében cs az ismeretek hiánya áll.	H

Adható a)-b)-c)-d) elemre elemenként 1-1 pont.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

4. Tudományos stílusréteg

Az alábbiakban a tudományos stílusréteg általános jellemzését olvashatja. Emeljen ki a szövegből négy olyan megállapítást, amelyet a jelnyelvről szóló szövegre is érvényesnek tart! Állítását a jelnyelvről szóló szövegből vett konkrét nyelvi példákkal igazolja!

A tudományos stílus jellemzője a precíz megfogalmazás, az egyértelműségekre való törekvés, a szakkifejezések és definíciók használata. Törekszik a tényszerű megfogalmazásra, az áttekinthető, jól követhető logikával fölépített szerkesztésre. Gyakran használ összetett mondatokat, amelyek segítségével az adott jelenség lehető legpontosabb bemutatására törekszik.

Lehetséges válaszok:

Általános jellemző	A jelnyelvről szóló szövegből vett nyelvi példa
szakkifejezések használata	pl. <i>másodlagos jelnyelv, nyelvi kisebbség, nyelvi rendszer, har</i>
definíciók	pl. <i>„Az elsődleges jelnyelvek szabályokra épülő, hagyományos jelnyelvek, teljesen autonóm nyelvi rendszerek...”</i>
tényszerű, semleges megfogalmazás	pl. <i>„Magyarország lakosságának közel 10%-a halláskárosult”</i>
jól követhető logikával fölépített szerkesztés	<i>„A másodlagos jelnyelvek egyik fő típusa...”</i>
összetett mondatok	a szöveg bármely összetett mondatára tett utalás elfogadhat
precíz megfogalmazás, pontos bemutatás	pl. <i>„A másodlagos jelnyelvek különböznek a nem nyelvi kommunikáció más formáitól (pl. távolságtartás, irányultság, mozgásstílus, arckifejezés stb. vonatkozásában)”</i> – más hasonló példa is elfogadható.
egyértelműségekre törekvés	pl. <i>„A jelnyelvek eddigiektől eltérő csoportját alkotják a cs jelnyelvek...”</i>

Bármilyen olyan konkrét, a szövegből vett példa elfogadható, amely világos bizonyítékként szolgál a vizsgázó által választott általános jellemzőre. Hosszabb mondat esetén olyan rövidítve idézett szövegrész is elfogadható, amely **egyértelműen jelzi a példa jellegét, tartalmát.**

Adható helyesen kitöltött soronként 1 pont.

Összesen adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

5. Tévhitek eloszlátása

Az alábbiakban azon tévhitekből vett részletek olvashatók, amelyeket a 3. bekezdés táblázata érvekkel cáfol meg. Idézzon a szöveg 3. bekezdésén kívüli részéből olyan mondatokat, amelyek további érvekkel, tényekkel erősítik meg a 4. bekezdés cáfolatát! (4, 5)

a) „A világon minden siket ugyanazt a jelnyelvet használja.”

„Továbbá éppúgy, mint a hangzó nyelvek, a jelnyelvek is változataikban élnek.” (4. bekezdés)

„Az elsődleges jelnyelvek szabályokra épülő, hagyományos jelnyelvek, teljesen autonóm nyelvi rendszerek, melyek speciális történelmi, társadalmi és kulturális környezetben fejlődtek ki, és amelyeket generációról generációra folytonosan használnak a jelelők (például az amerikai jelnyelv, a francia jelnyelv, a dán jelnyelv.)”(5. bekezdés)

Elegendő idézni az aláhúzott részletet.

b) „A jelnyelvek szorosan kötődnek a környezetükben használatos hangzó nyelvekhez.”

„A jelnyelvek a hangzó nyelvektől függetlenül alakulnak ki...” (4. bekezdés)

c) „A nyelvi rendszer egyetlen megvalósulása a hangos beszéd.”

„A jelnyelvek... egymástól is független, autonóm, összetett és teljes nyelvtanú természetes nyelvek, amelyekben ugyanazok a nyelvtani részrendszerek és kategóriák (hangtan, alaktan, szókincs, jelentés tan stb.) különíthetők el, mint a hangzó nyelvekben.” (4. bekezdés)

Az **a)-b)-c)** részre **1-1 pont adható**, amennyiben a vizsgázó a feladat szempontjából releváns részt pontosan idézte.

Adható **3, 2, 1, 0** pont.

6. Bekezdések kapcsolata

Az alábbi megállapítások – egy kivételével – a szöveg 5. és 6. bekezdésére vonatkoznak. Válogassa szét a megállapításokat annak megfelelően, hogy melyik bekezdésre vonatkoznak! Egy megállapítás másik bekezdésre vonatkozik, azt ne írja sehová! (5, 6)

A) A bekezdésben megfogalmazott általános érvényű meghatározást a következő bekezdésekben részletezi a szöveg, s hoz konkrét példákat.

B) A bekezdés középpontjában egy lezárt, példákkal illusztrált meghatározás áll, amelynek részleteire a szöveg további részében már nincs utalás.

C) A bekezdés konkrét példák elemzéséből, jellemzéséből kiindulva határozza meg a középpontjában álló fogalmat.

D) A bekezdés középpontjában álló fogalmat részben más közlésmódokkal, kommunikációs rendszerekkel összehasonlítva írja körül.

E) A bekezdés középpontjában álló fogalom meghatározásakor a szövegrész erősen támaszkodik a nyelv alakulásának külső környezetére, az azt befolyásoló tényezőkre.

Az 5. bekezdésre vonatkozó megállapítások: **B) E)**

A 6. bekezdésre vonatkozó megállapítások: **A) D)**

Minden helyesen feltüntetett betűjelre adható **1-1 pont**.

Adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

7. A jelnyelvek csoportosítása (6-11)

a) Fogalmazza meg saját szavaival, egész mondatokban, mi a különbség a másodlagos jelnyelvek két fő csoportja között! Említsen 1-1 konkrét példát is!

Lehetséges válaszok:

- Az egyik csoport esetében halló emberek hoznak létre valamilyen jelnyelvet, amennyiben nincsen közösen használt, ismert közvetítő nyelv. Példa: az észak-amerikai indiánok komplex jelnyelve

- A másik csoport esetében közös nyelvet beszélő közösség tagjai használják a jelnyelvet, amennyiben valamilyen okból nem lehetséges a beszélt nyelv használata. Példák: szerzetesek nyelve / foglalkozásokhoz kötődő jelnyelvek

3 pont adható, amennyiben a vizsgázó pontosan határozta meg a két fogalom közötti különbséget, és legalább egy-egy releváns példát írt.

2 pont adható, amennyiben a vizsgázó pontosan határozta meg a két fogalom közötti különbséget, ám csupán 1 vagy 0 releváns példát írt; VAGY: nem teljesen pontos a meghatározás, de legalább egy-egy releváns példát írt.

1 pont adható, amennyiben a vizsgázó csupán az egyik fogalommal kapcsolatban tett releváns megállapítást, és ahhoz példát is társított.

Egyéb esetekben 0 pont adható.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

b) Egészítse ki a másodlagos jelnyelvek csoportjaira vonatkozó táblázatot!

<i>Mi a típus megnevezése?</i>	<i>Miért alakult ki? (egy ok vagy cél megnevezése)</i>	<i>Kik használják? (egy csoport megnevezése)</i>
<i>Példa: Kolostori jelnyelv</i>	<i>hallgatási fogadalom betartása</i>	<i>trappista szerzetesek jelnyelve</i>
a) szakmai jelnyelvek	b) az adott szakmában túl nagy a zaj vagy csendre van szükség	fűrészüzemek dolgozói
c) jelelt nyelv	nincs más közös kommunikációs eszköz	d) siketek a hallókkal folytatott kommunikációban használják
törzsi jelnyelvek	e) a beszéd tabunak számított, gyász vagy férfivá avatás idején	f) Ausztrália középső, sivatagos részén élők

Helytálló válaszelemenként adható 1-1 pont.

Összesen adható **6, 5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

8. További információk

Melyik bekezdés tartalmához állnak a legközelebb az alábbi szövegrészlet? Adja meg a választott bekezdés sorszámát és a kapcsolat rövid bemutatásával indokolja választását!

a) „Zitának két ép hallású idősebb testvére volt, édesapja tanítóként dolgozott. A kislány 7 hónapos korában merült fel a gyanú, hogy nem reagál megfelelően a hangokra, amikor apukája egy rézmozsarat kongatva bohóckodott a kertben. A szülők első reakciója persze a tagadás volt, azonban az egyéves korban végül mégiscsak elvégzett vizsgálat beigazolta a feltételezést: Zita siket.”

Bekezdés sorszáma: a 11. bekezdéshez kapcsolódik

Indoklás: Mindkét szövegrészlet olyan helyzetről számol be, amikor egy siket vagy hallássérült alapvetően halló környezetben él, s ebben a helyzetben kell a kommunikáció kérdését megoldani.

Más, hasonló tartalmú indoklás is elfogadható.

2 pont adható, amennyiben a bekezdés sorszámát és az indoklást is helyesen adta meg a vizsgázó.

1 pont adható, ha csak a bekezdés sorszámát adta meg a vizsgázó, ám megfelelő indoklást nem írt.

0 pont adható minden egyéb esetben (pl. indoklás van, ám nem ad meg sorszámot)

Adható **2, 1, 0** pont.

b) „Egy hangzó nyelv fejlődése során a hangok kiejtéséhez szükséges, a hangképző szerveket érintő apró mozgásoknak kell kellően kifinomulttá válniuk... Jelnyelv esetén viszont a kézmozdulatok létrehozásához szükséges nagyobb és finomabb mozgásoknak kell megfelelő pontossággal működniük.”

Bekezdés sorszáma: a 4 VAGY az 5. bekezdéshez kapcsolódik

Indoklás: Az idézetben és a 4. bekezdésben az a közös, hogy mindkettőben szó van a hangzó nyelvről és jelnyelv alapjául szolgáló kézmozdulatokról. Az idézet és az 5. bekezdés között hasonló a kapcsolat: mindkettőben szó van a kézmozdulatokról és a hangzó nyelvről.

2 pont adható, amennyiben a bekezdés sorszámát és az indoklást is helyesen adta meg a vizsgázó.

1 pont adható, ha csak a bekezdés sorszámát adta meg a vizsgázó, ám megfelelő indoklást nem írt.

0 pont adható minden egyéb esetben (pl. indoklás van, ám nem ad meg sorszámot)

Adható **2, 1, 0** pont.

9. Nyelvtanfolyamot hirdetünk

A szöveg információi alapján állítson össze egy hirdetést, amelyben egy olyan 90 órás tanfolyamot népszerűsít, ahol a tanulók alapszinten elsajátíthatják a siketek jelnyelvét! Meggyőző szövegét egész mondatokban fogalmazza meg, és a jelnyelv legalább öt, a szövegben megismert tulajdonságára (hasznossága, jellemzői) térjen ki!

A feladat értékelésének három szempontja van:

5 pont akkor adható, ha:

- a jelnyelvnek a feladat szövegében megismert legalább 5 tulajdonságára (ide értve a társadalmi és/vagy egyéni hasznosságot is) kitér a vizsgázó
- a szöveg világos, érthető, nyelvhelyességi szempontból kifogástalan szöveget hozott létre
- teljes egészében megfelel a hirdetés kommunikációs helyzetének (l. a meggyőzés szándéka).

A maximálisan adható pontszámból **annyi pont vonandó le**, amennyivel a jelnyelvnek az elvárt 5-höz képest kevesebb jellemzőjét adja meg.

A maximálisan adható pontszámból **levonandó 1 vagy 2 pont**, amennyiben kisebb vagy súlyosabb nyelvhelyességi hiba/hibák találhatók a szövegben.

A maximálisan adható pontszámból **levonandó 1 vagy 2 pont**, amennyiben nem vagy csak részlegesen felel meg a megoldás a hirdetés kommunikációs helyzetének.

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Érvelés vagy Gyakorlati szövegalkotás

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni! A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

Az értékelés általános elvei

1. Az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladat javítási-értékelési útmutatója két részből áll: a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból, valamint az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból. A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.
2. Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot. A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megítható pontszámokat.
3. Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.
4. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.
5. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
6. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást. A kirívóan rövid terjedelmű kidolgozás (max. 60 szó) összesen 0 pont. A rövid terjedelmű (60-120 szó) kidolgozás értelemszerűen mindhárom fő értékelési szempont szerint arányosan csökkenő pontszámokkal értékelendő. A jelentősen hosszabb terjedelem esetén (300 szó fölött) a szerkezeti pontszám csökkentendő.

Általános értékelési szempontok

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok 4–0 pont - A vizsgázó írásműve a feladatban kijelölt problémához, témához kapcsolódik. - Az írásmű a feladatban kijelölt valamennyi szempontra utal, kitér, válaszol. - Az írásmű megfelelő mennyiségű érvet, állítást tartalmaz (min. 3). - Az írásmű bizonyítja, hogy a vizsgázó megértette a feladatot, a problémáról képes hiteles, tárgyyszerű, ugyanakkor személyes véleményt alkotni. - A vizsgázó által kifejtett tartalmi elemek és állítások életszerűek, problémaérzékenyek, érvekkel alátámasztottak és meggyőzőek. - A szöveg koherens, nem jellemzőek az egymásnak ellentmondó állítások, gondolatok, javaslatok. - A szövegben nincsenek tárgyi tévedések.

Szerkezet 3–0 pont - A szöveg megfelel a kijelölt szövegtípus, szövegműfaj követelményeinek. - Szerkezeti egységei világosan azonosíthatóak. - A szöveg gondolatmenete logikus és arányos felépítésű, kerüli az önisméltást, és nem tartalmaz logikai hiányt. - A szöveg bekezdésekre oszlik. - A szöveg megfelelően alkalmazza a jelentésbeli és a grammatikai kohézió eszközeit. - A szöveg megfelelő terjedelmű (120-200 szó között).

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) 3–0 pont - A vizsgázó a szövegtípusnak, szövegműfajnak és a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvi regisztert használ. - A beszédhelyzethez, témához illő találó, pontos szókinccs és kifejezések jellemzik a szöveget. - A szöveg a beszédhelyzethez, műfajhoz illő szerkezeti felépítésű és modalitású mondatokat használ. - A szöveg nyelvhelyességi szempontból kifogástalan.

Feladatspecifikus értékelési szempontok

Érvelés

Elvárt tartalmi elemek – érvek, állítások, gondolatok: A maximális **4 pont** akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

a) A vizsgázó **legalább három, maximum öt** világosan kifejtett, egymástól lényegében elkülönülő érvet fogalmaz meg a fölvetett kérdéssel kapcsolatban. b) Erdemben **utal 2-3 irodalmi példára is**.

c) Álláspontja megfelelően **alátámasztott, egyértelműen azonosítható**.

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, összesen 3 pont levonható a tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Lehetséges érvek például:

Elvárható, hogy a jelölt az irodalom olvasásáról mondottakat össze tudja kapcsolni az idézet kérdésfeltevésével.

Bármilyen, az érvelés meggyőző erejét alátámasztó **irodalmi példát fogadjunk el**.

Lehetséges kritikai észrevételek:

- a száraz, tudományos, csak a racionalitásra építő tényanyag oktatása kizárja (sőt esetleg érvénytelennek nyilvánítja) az emocionális megközelítést;
- a tananyag a mindennapi élettől távol van, érvényessége a tanórán nem terjed túl;
- baj, ha az iskola elvárásában csak a külvilág sikerorientáltsága érvényesül, és hiányoznak a szolidaritás, a részvét és a másokkal való törődés érzelmi összetevői;
- a tanulási folyamat alapvetően a racionális gondolkodást helyezi előtérbe (pl. kauzális gondolkodás), a téma iránti személyes függés elsikkad;
- az általános társadalmi elvárás a racionális és gyors megoldásokat preferálja;
- a média is ezt tükrözi, a tömegmédiával közvetített érzelmek felszínesek;
- az ezek által mintaként nyújtott érzelmi szituációk sem közvetítik az együttérzést, önmagunk megismerését és megértését, illetve elfogadását;
- a saját, személyes útkeresés helyett jellemző a mintakövetés;
- az önbizalom hiánya gyakran párosul a külső minták keresésével;
- jellemző a gyors megoldást nem kínáló nyitott kérdések kerülése;
- mindezek – az idézet szerzőjének álláspontja értelmében – hosszabb távon testi és lelki problémákhoz vezethetnek.

Lehetséges ellenvetések:

- az iskolai képzés teljes folyamatában jelen vannak az érzelmi aspektusok;
 - akármilyen tantárgyról, tudásterületről van is szó, az az emberi világról tudósít;
 - mindenkinek van módja arra, hogy saját képzeletét, érzelmeit, intuícióit is aktivizálja, illetve belevetítse az adott ismeretekbe, összefüggésekbe;
 - a (modern) tudományos gondolkodás sem nélkülözi a racionalitáson túli megközelítéseket;
 - az iskolai tananyag több tantárgyon keresztül többféle, többértelmű megközelítést is közvetít;
 - a modern világban is jelen van a szociális érzékenység (pl. civil, önkéntes segítő mozgalmak);
 - az élet értelmével való foglalkozás a felnövekedés folyamatában megkerülhetetlen, még akkor is, ha ez nem szervezett foglalkozás keretében történik;
 - minden iskolai tantárgyban fel lehet fedezni a lét alapkérdési mellett emocionális elemeket is;
 - az úgynevezett humán tantárgyakban különösen megtalálható az idézett szövegben hiányolt szemlélet. A szöveg forrása: *Új Pedagógiai Szemle* 2005/7–8. szám. Az interjút készítette Schüttler Tamás. www.oki.hu
- Az alapfeladat: 2005. október

Gyakorlati szövegalkotás

Lehetséges tartalmi elemek – érvek, állítások, gondolatok: A **maximális 4 pont** akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

A szöveg **egyértelműen, valamennyi szükséges információt** felsorakoztatva tartalmazza a **beadvány** megnevezett elemeit: - **konkrét indokokat** (min. 3) a borozó engedélyének visszavonása érdekében, - a **hivatali osztálynak** szólóan, - **hivatalos** stílusban, - **lakókörzeti** megbízotti szerepben.

Amennyiben a megnevezett kritériumok valamelyike nem teljesül, **kritériumonként 1-1 pont** levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Lehetséges válaszelemek például: - hivatkozás iskola, óvoda közelségére; - csendháborításra, zajártalomra, - a közbiztonság romlására, - lakóparki övezetre, kisgyerekes családokra, - a takarítás, közterület-fenntartás, hulladékszállítás eleve fennálló problémáira, stb.

Szerkezeti, műfaji elemek: A maximális teljesítmény eléréséhez az alábbi elemeknek kell jelen lenniük a beadvány műfaja szerint: -

Bírálati szempontok: - a beadvány szerkezeti felépítése, - a tárgy előterjesztése, - a min. 3 indokok felsorolása, meggyőző (hatásos) csoportosítása, - összegzés, javaslat;

Formai kellékek: - címezés, - megszólítás, - tagolás, - lezáró formula, - dátum, aláírás, név és cím

Amennyiben 1 elem hiányzik a felsoroltak közül, **1 pont** levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból. Amennyiben 2-3 elem hiányzik a felsoroltak közül, 2 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból. **Amennyiben 3-nál több elem hiányzik a felsoroltak közül, nem adható pont a Szerkezet szempontja, mivel ebben az esetben a szöveg nem tekinthető beadványnak.**

A nyelvi igényesség terén az általános értékelési szempontok irányadók.

Az alapfeladat: 1992. egyetemi felvételi B típusú, Magyar nyelv

A MŰÉRTÉLMÉZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet. Ha a vizsgázó egynél több szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.

2. A javítási-értékelési útmutató leírja a **tartalmi minőségre (elérhető: 25 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 10 pont) adható pontok** teljesítménytartományait.

A **teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt** az elért pontszámról.

3. Az értékelő a dolgozatot a **három értékelési szemponton belül** abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel.

A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról.

Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ide értve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.

4. Az értékelő tanár a **dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válaszszövegeket**. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

5. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont esetében 0 pont.

Tartalmi minőség – adható összesen 25 pont. A bázisszöveg és a feladat értése; tudáskörének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszszövegek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, témataratás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint.

25-20 pont: a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság; (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása

19-15 pont: részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság; (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása; esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény

14-10 pont: jellemzően hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás; helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság; előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására

9-5 pont: alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására

4-0 pont: nem reflektál a feladatban adott szempontokra; sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy jellemzően téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont

Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás), terjedeleme (400-800 szó) szerint.

5-4 pont: tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bevezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedeleme

3-2 pont: részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek; (bevezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedeleme

1-0 pont: bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedeleme (400 szó alatt)

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a szókinccs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.

10-8 pont: megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatalkotás; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókinccs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód, esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság

7-6 pont: gördülékeny megfogalmazás; átlátható mondatalkotás; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókinccs; többnyire szabatos előadásmód, esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba

5-3 pont: jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód; értelemzavaró mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok; nyelvhelyességi hibák, bizonytalanság a nyelvi regiszterben

2-0 pont: a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák; szegényes, széteső mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

Egy mű értelmezése

Lehetséges válaszelemek:

Elvárt tartalmi elemek:

A feladatkiírásban **megadott szempontoknak** való megfelelés. A vizsgázó

1. értelmezi a novellát,

2. elemzi az expozíció és a narrátor szerepét,

3. elemzi a fiúk által elbeszélt elképzelt jelenetsor előadásmódja, tartalma, illetve a magatartásuk átalakulása között mutatkozó összefüggést.

Lehetséges tartalmi elemek például:

– A **narrátor** szólama az egyik szöveghelyen explicit módon minősíti a fiúk elbeszélésének előadásmódját: *„Mintha valami elfeledett, régi verset mondott volna fel a két fiú, úgy mondták el a varázsló barlangjának titkait.”*

– Ez a jellemzés valóban megfelel a **testvérek elbeszélésmódjának: sajátos dialógusuk** szólamai tökéletesen kiegészítik egymást; - mondataik zavarmentesen illeszkednek, ami begyakorlott rituáléra utal; - **belefeledkeznek a történet** előadásába, szinte öntudatlan állapotba kerülnek; - mintegy **gyermekké válnak** vissza;

– Ez a gyerekes előadásmód **összefügg elbeszélésük tartalmával:** egy olyan elképzelt eseménysort adnak elő, melynek szereplői – a gonosz varázsló és a rablók – a mesék világát idézik fel.

– A novella **expozíciója** fiatal felnőttként mutatja be a Vass fiúkat, az elhangzó információk alapján életkoruk is kiszámítható: valószínűleg már betöltötték a 22. életévüket.

– A vasútállomáson világfiás, azaz kulturált és felnőtt szívélyesség jellemzi modorukat. Ez a **felnöttes viselkedésmód** csap át a **fantasztikus történetek elbeszélése során a gyermekkort idéző** magatartásba.

– A novella azt az átalakulást jeleníti meg, ahogy a fiatal felnöttek **néhány perc erejéig visszaválnak** gyerekké.

– Ezt az átalakulást az **elbeszélő szólama** azzal készíti elő, hogy **expozícióbeli jellemzésük során** egyfajta **határhelyzetben** láttatja őket, olyan felnöttekként, akiknek kapcsolata még nem szakadt meg végképp a gyermekkorral: *„Arcuk még nem férfiasodott meg végképp. Finom orrukon, a mozgékony, okos szemükön a későn érő, intelligens emberfajta karaktere.”*

– A **gyermeki pszichéről** ugyanakkor a **beékelt elbeszélés** egészen más képet fest, mint a megszokott, sztereotip változat. A **gyermeki ártatlanság toposza helyett** a gyermek **személyiségében jelen lévő elfojtott agresszióra és erotikus vágyra** helyezi a hangsúlyt. A **gonosz varázsló** az elbeszélt történetben nem negatív figura, sokkal inkább a **fiúk csodálatának tárgya**, akitől irigylik hatalmát, és féltékenyek rá, amiért a leánnyá váló virágok között hampereghet.

– A hirtelen ismét gyermekké váló fiatal férfiak a jelenetsor elbeszélése során **felszabadulnak** az öntudat által képviselt erkölcsi kontroll alól, így virtuálisan kiélhetik a **személyiségük öntudatlan rétegében** élő szexuális vágyat és agressziót.

– A novella valójában **nem is egy, hanem két átváltozást jelenít meg.** Lázás dialógusukat követően a Vass fiúk **lassan visszatérnek** a felnöttek, illetve a felnőtt viselkedésformák világába. A novella utolsó bekezdése ezt a **visszaalakulást** jeleníti meg: *„Egy bérkocsi haladt arra. Füttyentettek. Mosolyogva búcsúztak, és könnyedén szöktek fel a kocsi.”* A nemrég gyermek módjára „szavaló” fiúk ismét úgy viselkednek, mint a magabiztos úriemberek.

A **narráció** is teljesen objektív válik.

– Csáth novelláján erősen érződik a freudi **mélylélektan által is inspirált lélektani érdeklődés**, amely a személyiség ösztönös késztetései és kultúra által közvetített normák ütközésében látja a személyiség belső konfliktusainak legfőbb okát.

Az alapfeladat: 2016. május 2. / emelt

/Internetes elemzés: jellegzetes **álomélményű** novella; az első személyű elbeszélőt a Vass fiúk beavatják kamaszkori titkukba, a varázsló kertjének misztikus világába. Az elképzelt dolgok (a varázsló élete a rablókkal) álomszerűen jelennek meg; a múltba visszarevődő fiúk újraálmadják gyermekkoruk féltve őrzött titkait. Míg a **gyermeki tudat** legszabadabb közege **az álom, az elképzések** birodalma, a felnőttek törekvései e vágy elérésére nehézségekbe ütköznek. A varázsló kertje maga a **csoda**, megkövült benne minden elgondolás; mozdulatlanul megőrizte titkát, és csak az ismerős találja meg benne az utat a titkok kapujához (a titkok pedig a felnőttektől elrejtett félelmek, amelyek a gyermekagy furcsa szűrőjén át bizarr érzelmeket kavarnak). A **kert** az elbeszélés központi motívuma, amely akár világmodell vagy lélekszimbólum is lehet (gyermekkor-jelképként a **szecesszió** és a szimbolizmus egyik legkedveltebb toposza).

Csáth jellegzetesen szecessziós kertje időtlen álomból, jelenidejűsített emlékekből, mesék ihlette képzeletből és valóságos mozzanatokból szövődik egységes közeggé (önmegismerés és a lélek rejtett mélyének terévé). A kert "kábitó", ismeretlen, édes illatai és egzotikus virágainak színorgiája a minden érzékszervet mozgósító átélés lehetőségét kínálják. A lét érzékelésének tökéletessége a novellában a nosztalgia érzésével kapcsolódik össze.

A Vass fiúk a "**felnőttkorból**" **érkeztek látogatóba**, hogy **újra átéljék gyermekkoruk fantáziadús világát**; nem akarják elveszni hagyni az régi álmaikat. A rablók és a gyilkosok tanyája inkább idilli, mint vértől foltos rejtekhely, mert a gyermekagy még nem a társadalmi normák figyelembevételével készít "fényképfelvételeket" (emlékképeket).

A valóságosság látszatát kelti a keretes elbeszélés. Az elbeszélő nem kommentálja a történeteket, így a kertszimbólum értelmezésének feladata a befogadóra hárul. A szöveg jellemzője, hogy a valóságossággal szemben az abszurd/álomszerű felé közelít. A történetmozzanatok közt nincsenek ok-okozati összefüggések, a történések nem haladnak semmilyen cél felé. Az álomleírás természetéből fakadóan eltűnnek a konkrét, meghatározható időviszonyok; ez a megoldás az állapotosság képzetét kelti. A múlt idő csak a jelenre való vonatkozásaként létezik, a jövő teljesen hiányzik az elbeszélésből. Az álomszerűség, a céltalanság érzését kelti. /

Összehasonlító elemzés

Elvart tartalmi elemek (címszavakban), a feladat kiírásának szempontjai szerint:

A vizsgázó **a feladatban közölt összehasonlítási szempontok mindegyikéről** érdemi és kifejtett állításokat tesz, azaz

1. **összeveti** a két költeményt;
2. **értelmezi a mester-tanítvány viszonyok közti lényeges különbségeket**;
3. **elemzi a szembeállított költői magatartásokat**;
4. **kitér az alkotások retorikai-formai megoldásaira** is.

Lehetséges tartalmi elemek például:

- minkét mű **zárt, szerkesztett** (szonett, ill. 18 soros, astrofikus forma; jambikus ritmus);

- Babits verse – ahogy azt az alcím is jelzi – **nem egy tényleges, életrajzilag** is valós, hanem **egy virtuális** mester-tanítvány viszonyt jelenít meg.

- Szabó Lőrinc költeményében **mindkét szereplő nézőpontja megelevenedik**, ami a viszony kölcsönösségére utal.

- Az *Arany Jánoshoz* lírai alanyának viszonyulását mesteréhez az **egyneműség** határozza meg: a **megszólítotthoz a feltétlen tisztelet** hangján szól a vers beszélője, mintegy igazolást vár az általánosan elfogadott irodalmi tekintélytől.

- Szabó Lőrinc versének **lírai énjét összetettebb viszony fűzi** a megszólítotthoz: azonosulás és idegenség, megértés és félreértés egyaránt megjelenik mindkét oldalon.

- Arany nem kap személyes arcot a szonettben, a **megidézett alak szoborszerűen statikus**, neve lényegében egy költői beszédmód, a szubjektivitás közvetlen megjelenítését korlátozó lírai nyelv jelölésére hivatott.
 - A Szabó Lőrinc-mű beszélője ezzel szemben **dinamikus, az időben állandóan változó** folyamatként mutatja be a megszólítotthoz fűződő kapcsolatát, akinek **személyiségét szintén állandó mozgásként** mutatja meg.
 - A tekintély felé forduló **feltétlen tisztelet** Babits versében némiképp **személytelenebb viszonyt** eredményez, mint a mester **tévedéseit és hibáit is érzékelő** beszéd a Szabó Lőrinc-versben, amelyet szenvedélyesség és érzelmi hullámváltozás jellemez.
 - Babits a **tekintély megszólítása** után azonnal áttér saját költészetfelfogásának jellemzésére és apológiájára. - Szabó Lőrinc költeményében vegyül egymással **a személyes viszony értelmezése és a költői szerepek szembesítése** (hős, szent – Rendetlen szabály; égi Vak – torzonborz állat), a szöveg tehát rendelkezik **önértelmező jelleggel**, de **nem direkt módon ars poeticus**.
 - A Babits-vers valójában **a lírai énről** szól, míg Szabó Lőrinc költeménye **egy viszony történetéről**.
 - Az *Arany János*hoz mester és tanítvány kapcsolatát egyoldalúnak és áttetszőnek, a *Babits* kölcsönösnek és bonyolultnak mutatja. - Ezért Babits versének dikciója egyenletes, míg Szabó Lőrincé zaklatott, rövid mondatokra töredezett, az **egyik emlékbeszédre vagy laudációra** emlékeztet, míg a másik **élőbeszéd**szerű hatást kelt.
 - Mindkét vers **apafigurának** – bár másfélének – mutatja a költőtársat: Babitsé istenibb, sérthetetlen, távoli.
 - Az *Arany János*hoz a feltétlen tisztelet szavaival kezdődik, a *Babits* az ellenérzéseken is fölülemelkedő, fenntartások nélküli szeretet kinyilvánításával zárul.
 - Babits Mihály és Szabó Lőrinc már **a címben megnevezi** költőelődjét.
- Az alapfeladat: 2012. október

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

A könnyebb összeszámolás végett **a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető**.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

A helyesírás értékelése **az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától A magyar helyesírás szabályainak 12.** kiadása alapján történik.

Ismétlődő hibákra csak az **első előfordulás alkalmával adható** hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központozási hibák minősítését l. külön.)

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. -ban/-ben és -ba/-be határozóragok keverése).

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére.

Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni.

A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz **0 pont, ha:**

- az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladatot a vizsgázó nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 12 szó ÉS - a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 40 szó ÉS - a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.

Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt **javítani akar**, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.

Az **ékezethasználát** pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása (l. külön)

Megjegyzés: A **súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.**

5, bármely típusú központozási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központozási hibákkal 4 hibapontonál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központozási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár Vizsgapont

0-2	8
3-4	7
5-6	6
7-8	5
9-10	4
11-12	3
13-14	2
15-16	1
17 –	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltsága) alapján.

A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.

1 pont adható, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználát rendezettsége) néhány hibánál nem több.

2 pont adható, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.